

Zofia Huppenthal

60-lecie toruńskiego oddziału polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii

Rocznik Toruński 39, 319-322

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

60-lecie toruńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii

Zofia Huppenthal

Amatorskie zainteresowania astronomią rozpoczęły się w Toruniu już w 1924 r. Powstało wówczas bardzo aktywnie działające kółko astronomiczne zorganizowane przy Gimnazjum im. M. Kopernika. Uczniowie zaangażowani w kółku mieli do dyspozycji lunetę, a od 1932 r. mały taras obserwacyjny przy szkole oraz bibliotekę z aktualnymi książkami z zakresu astronomii.

Nadanie temu amatorskiemu ruchowi form organizacyjnych nastąpiło po drugiej wojnie światowej i po powstaniu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W toruńskim oddziale Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii znajdują się ciekawe dokumenty mówiące o powstaniu i pierwszych latach działalności. Czwartego czerwca 1952 r. w Zakładzie Astronomii UMK przy ul. Sienkiewicza 30 (obecnie Wydział Sztuk Pięknych) pod przewodnictwem prof. astronomii Władysława Dziewulskiego i w obecności sekretarza Zarządu Głównego PTMA Macieja Mazura z Krakowa odbyło się pierwsze spotkanie zainteresowanych osób. Kilkanaście dni później, 23 czerwca 1952 r., powstał w Toruniu oddział PTMA. Pierwszym prezesem (do 1961 r.) został długoletni, zasłużony nauczyciel fizyki w Gimnazjum im. M. Kopernika – Jan Szyć. Członków – założycieli było 17; oprócz prof. W. Dziewulskiego m.in. późniejsi profesorowie: Wilhelmina Iwanowska, Andrzej Woszczyk, Jerzy Tomaszewski oraz znany artysta fotografik Janina Gardzielewska. Dziś najstarszym stażem członkiem w toruńskim oddziale jest od lat sześćdziesiątych doktor astronomii Alojzy Burnicki, prezes w latach 1992–2007 r. Zarówno na początku działalności jak i obecnie członkami PTMA są w większości mieszkańcy Torunia, a także innych miejscowości, o różnych zawodach i w różnym

wieku. Oprócz uczniów i studentów członkami byli i są m.in. astronomowie, nauczyciele, humaniści, rzemieślnicy i rolnicy.

Początki działalności PTMA były trudne. Szczególnie dał się odczuć brak własnej siedziby, wobec czego zebrania odbywały się w mieszkaniu prezesa. W 1953 r. dzięki przychylności władz miejskich i dotacji ZG PTMA Towarzystwo otrzymało swoją pierwszą siedzibę na parterze domu przy ul. Kopernika 17. Mieściło się ono tam do 1960 r., kiedy to rozpoczęto przebudowę całego budynku na Muzeum „Dom Kopernika”. Do 1966 r. oddział pozostawał bez własnego lokalu. Był to okres, kiedy prezesem był Andrzej Woszczyk, i to on właśnie, działając z wielką determinacją, uzyskał w Radzie Miejskiej Torunia lokal dla PTMA przy ul. Kopernika 42, który utraciliśmy w 2002 r. Przez stosunkowo krótki czas, dzięki uprzejmości toruńskich władz Centrum Astronomii im. M. Kopernika PAN, oddział PTMA mieścił się przy ul. Rabiniańskiej 8. Od 2004 r. siedzibą PTMA jest dzielony ze Związkiem Filatelistów lokal przy ul. Kopernika 33, do którego zapraszamy w ciągu roku szkolnego w poniedziałki i czwartki w godzinach 17–18.30.

Od momentu powstania PTMA główny nacisk położyło na popularyzację astronomii, organizując poniedziałkowe Wieczory Astronomiczne w sali kinowej Ratusza Staromiejskiego. Oddział wysyłał także prelegentów do szkół i zakładów pracy nawet do miejscowości spoza województwa. Liczba odczytów w pierwszych trzydziestu latach była imponująca; w ciągu roku przekraczała 50. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych odczyty odbywały się nadal w Ratuszu i tworzyły cykle tematyczne. Było ich około 5–6 w okresie jesienno-zimowym i tyle samo wiosną. Ostatnio organizujemy tylko 1–2 prelekcje w auli Gimnazjum i Liceum Akademickiego.

Inną formą popularyzacji astronomii były, szczególnie w pierwszych trzydziestu latach działalności, pokazy nieba przez lunety, prowadzone początkowo przy współpracy z Kołem Naukowym Studentów Astronomii UMK w okolicach placu Rapackiego. Obecnie nie byłoby to możliwe z powodu zbyt jasnego oświetlenia. Do 1970 r. łącznie odbyły się 133 pokazy, w których uczestniczyło 8000 osób. Podczas Festiwalu Nauki i Sztuki w 2011 r. prowadziliśmy wielogodzinny pokaz Słońca na Rynku Staromiejskim.

PTMA organizowało również zwiedzanie obserwatorium w Piwnicach, niejednokrotnie 2 razy w roku, dowożąc zwiedzających wynajętym autokarem. Obecnie podobnie organizujemy zwiedzanie obserwatorium, ale bez dowożenia uczestników.

Praca oddziału została doceniona przez Zarząd Główny PTMA w Krakowie i w 1955 r. powierzono Toruniowi organizację Walnego Zjazdu Delegatów PTMA. Obrady toczyły się w salach Ratusza Staromiejskiego. Walny

Zjazd Delegatów odbył się w Toruniu jeszcze dwukrotnie: w 1982 r. w Towarzystwie Naukowym, gdy kadencję rozpoczął jako prezes Juliusz Domański (do 1989 r.), oraz w 1994 r. w nowo otwartym planetarium. Przed J. Domańskim prezesem w latach 1968–1971 był inż. Jerzy Sołowiec oraz astronom doc. dr Henryk Iwaniszewski w latach 1971–1981. Przez rok obowiązki prezesa pełnił kolejny astronom, prof. Jan Hanasz. Obecnie prezesem jest również astronom, dr Piotr Wąż.

W 1953 r. PTMA po raz pierwszy zorganizowało ogólnomiejską akademię w 480. rocznicę urodzin M. Kopernika. Co roku na obchody te zapraszano wybitnych prelegentów. Połączone one były z częścią artystyczną oraz składaniem wieńca pod pomnikiem Kopernika i weszły do tradycji życia kulturalnego Torunia. Od 1967 r. organizację akademii przejęło Muzeum Okręgowe, a PTMA było współorganizatorem do 1998 r.

Inną sprawą, którą zajmowało się przez długie lata PTMA, była budowa w Toruniu planetarium. W 1954 r. PTMA podjęło uchwałę o budowie Ludowego Obserwatorium Astronomicznego i Planetarium. Realizacja projektu wkraczała na dobre tory dwukrotnie: w 1960 r., gdy utworzono ogólnomiejski Komitet Organizacji Muzeum Kopernikowskiego, a jedną z sekcji była sekcja budowy Ludowego Obserwatorium Astronomicznego, oraz w 1961 r., gdy projekt spotkał się z przychylnym przyjęciem przez władze miejskie i został włączony do planów obchodów 500. rocznicy urodzin M. Kopernika. Andrzej Woszczyk – prezes PTMA w latach 1961–1968 – wraz z sekretarzem oddziału H. Witkowskim opracowali wyjściowe dane do budowy LOA. Był także projekt architektoniczny mgr. inż. Marka Różańskiego z Politechniki Warszawskiej. Niestety, z powodu braku funduszy plany te wówczas nie zostały zrealizowane.

Toruński oddział PTMA organizuje od 1990 r. konkurs z astronomii dla szkół podstawowych. Początkowo odbywał się on co 2 lata, a po reorganizacji szkolnictwa co rok, również dla gimnazjalistów. W pierwszych latach konkurs obejmował swoim zasięgiem oprócz województwa toruńskiego także kilka sąsiednich województw. Obecnie trzyetapowy konkurs jest skierowany do uczniów województwa kujawsko-pomorskiego. W drugim etapie jest m.in. zawsze ciekawe zadanie obserwacyjne. Konkurs objęty jest patronatem Kujawsko-Pomorskiego Kuratora Oświaty, a laureaci oprócz nagród książkowych otrzymują także prawo wstępu do wybranej przez siebie szkoły ponadgimnazjalnej. Finał konkursu odbywał się w planetarium. W ostatnich latach został przeniesiony do auli I LO im. M. Kopernika.

Pomyślnym okresem dla PTMA były lata 1989–1992, gdy prezesem był astronom dr Marek Muciek. Prowadził on z ramienia PTMA wspólnie z dr.

hab. Krzysztofem Gęsickim i dr. hab. Maciejem Mikołajewskim kółko astronomiczne w obserwatorium w Piwnicach, które przyciągało wielu zdolnych uczniów. Jak wynika z list obecności zachowanych w PTMA, uczestnikami kółka byli m.in.: późniejszy prof. astronomii Maciej Konacki oraz znany pracownik planetarium mgr Jerzy Rafalski. Uczestnicy kółka 4 razy z rzędu wygrali również Ogólnopolskie Młodzieżowe Seminarium Astronomiczne w Grudziądzu, do którego toruński oddział PTMA przeprowadza wojewódzkie eliminacje.

Dnia 25 czerwca 2012 r. obchodziliśmy 60-lecie PTMA. Był tort, niekończące się wspomnienia i rozmowy o popularyzacji astronomii.